

ZUBKO, Peter. *Tento list z kazateľnice ohlasovať budete : pastierske a apoštolské listy pre Slovákov z 19. storočia*. Poprad: Popradská tlačiareň, vydavateľstvo s. r. o., 2021. 186 s. ISBN 978-80-89613-38-0.

Publikácia *Tento list z kazateľnice ohlasovať budete : pastierske a apoštolské listy pre Slovákov z 19. storočia* je výstupom z projektu APVV-19-0158 (Slovenská kázňová spisba v 19. storočí). Predstavuje zaujímavý knižný titul, edíciu prameňa, ktorá sa venuje oblasti homiletiky, sprístupneniu súboru pastierskych a apoštolských listov z 19. storočia určených slovenskej verejnosti. Vydala ju Popradská tlačiareň, vydavateľstvo s. r. o., pre Katedru slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave v roku 2021. Autorom štúdie (teda úvodu, s. 7 – 13; záveru, s. 183) a editorom publikácie je cirkevný historik a slavista Peter Zubko.

Názov publikácie predurčila veta „Tento list z Kazateľnice ohlasovať budete.“ – ide o slová, ktoré napísal biskup Štefan Čech (1762, Prešov – 1831, Košice, v roku 1820 ho vymenovali za košického biskupa) v roku 1826. Šlo o pastiersky list pre slovensky hovoriacich veriacich Košickej diecézy (s. 7). Vložil do neho i apoštolský list vtedajšieho pápeža Leva XII. (1760 – 1829, pontifikát 1823 – 1829).

Autor v úvode poznamenal, že uvedené listy predstavujú prameň k cirkevným dejinám Slovenska a Slovákov, ktorý má presah do politických, spoločenských i sociálnych dejín. Okrem náboženských či duchovných tém, dobovej morálky v nich možno sledovať aj každodenné reálie. V skúmanom období uhorskí biskupi komunikovali s klérom prostredníctvom obežníkov (circulares, acta curiae/dioecesis), pastierske listy (individuálne alebo spoločné)¹ boli písané v latinskom jazyku. Mali variabilnú frekvenciu, obsah – tému i rozsah. Predstavujú vzácne pamiatky. Čítali sa v nedeľu z kazateľnice namiesto klasickej kázne. Po ich prečítaní a prerozjímaní mohli myšlienky z nich kňazi použiť vo svojich kázňach. Pastierske listy napísané v zrozumiteľnom jazyku ľudu, teda priamo vo vernakulárnom jazyku, tento postup obchádzali (s. 7). V Košickom biskupstve medzi tieto jazyky patrila slovenčina, maďarčina a nemčina.

Biskupi veriacim sprostredkúvali preposielaním aj listy pápeža – šlo o apoštolské listy, ktoré boli súčasťou pastierskych listov alebo boli vydávané samostatne. Apoštolské listy sa delili na súkromné a verejné listy. Súkromné boli adresované jednotlivcovi či skupine osôb, spravidla ako výraz poďakovania, napríklad morálne vyzdvihovali konkrétneho adresáta. Verejné listy boli určené veriacemu ľudu celého sveta alebo konkrétnej krajiny. Tie zaradené do prezentovanej publikácie sa zaoberali napríklad problematikou slobodomurárov, jubilejnými rokmi a ich odpustkami,

1 Pastiersky list je písaný a tlačou šírený list miestneho ordinára (v 19. storočí rezidenčného biskupa / arcibiskupa, v čase vakancie diecézy kapitulného vikára) vo veciach duchovnej správy, a to vlastnému kléru diecézy, veriacim jeho diecézy vo veciach viery, cirkevnej disciplíny, života, alebo o problémoch doby (s. 8).

dogmou o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie, zvolaním Prvého vatikánskeho koncilu (s. 9).

Ako bolo naznačené vyššie, pastiersky i apoštolský list vychádzal ako samostatná tlač už v dobe, keď sa diecézne cirkuláre odpisovali ručne (s. 8), viaceré boli sekundárne publikované v dobovej tlači (pôvodný text, preklad). Z pohľadu na jazykovú stránku vyplýva, že úroveň uverejnených pastierskych listov nebola jednotná, determinantom je aj obdobie vzniku, stav kodifikačného procesu, používanie bernolákovčiny, aktivity Andreja Radlinského, a teda používanie štúrovskej kodifikácie jazyka v praxi. U niektorých autorov badať aj vypomáhanie si češtinou, vplyv dialektov, resp. regionálnej slovnej zásoby.

Pri analýze pastierskych listov v slovenčine v 19. storočí autor uvádza témy, ako začiatok biskupskej služby (1850, 1859, 1868, 1877), cirkevné jubileá (napr. svätý rok 1826, z roku 1899 pre jubilejný rok 1900 a i.), možnosť získania odpustkov (1851), vyhlásenie novej dogmy o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie (1854, 1855), prvý vatikánsky koncil (1868), cyrilo-metodské milénium (1862, 1863), uhorské milénium (1896), boj proti slobodomurárom (ako karbonári, 1824), sekularizácia Uhorska (napr. štát bez Boha, 1865). Iné doložené témy boli podľa neho príležitostné, ako posviacka zvonov ostrihomskej baziliky (1855), pôstne obdobia (s. 10, 12). Laického čitateľa možno zaujmú i listy, ktoré sa viažu na iné stránky života, ako zavedenie ľudových jazykov do úradného styku (1860) či reakcia na zavedenie civilných sobášov (1895).

Pastiersky list ako osobitný homiletický žáner má podľa autora výrazné prvky katechézy, teologickej prednášky i apologetiky. Preberal aj prvky administratívneho a náučného štýlu ako východisko k vlastným morálnym a disciplinárnym apelom. Z pohľadu vnútornej skladby mal svoju štruktúru (podľa Zubka: Hlavička odosielaťa, jeho titulatúra a vzťah k diecéze; Adresovanie; Pozdrav; Oslovenie adresátov; Jadro listu; Pozdrav a požehnanie; Lokalizácia a datovanie; Podpis autora; Podpisy sekundárnych autorít zodpovedných za zverejnenie), ale niektoré časti mohli v niektorých prípadoch chýbať (s. 11 – 12).

Prehľad dokumentov (v tabuľke, s. 12 – 13), ktoré autor a editor v jednej osobe zaradil do publikácie predstavuje zbierku 34 pastierskych a apoštolských listov (číslované arabskými číslicami). Radil ich chronologicky, spadajú do 19. storočia, a to rokov 1806 až 1899. V tabuľke sa uvádza ich datovanie, autor, miesto vydania (tlače) a téma. Miesto tlače u niektorých listov sa odlišuje od miesta ich primárnej lokalizácie, ktorá je uvedená v ich záveroch – t. j. najskôr v záverečnom protokole, pri datácii. Edičné zásady sú stručne zosumarizované (s. 14). Ide podľa editora o diplomatický prepis listov, ktoré prv vyšli tlačou (aj v dobovej slovenskej tlači) o rôznom formáte, tvoria samostatnú bibliografickú jednotku, alebo boli súčasťou biskupských cirkulárov. Na „technickom zabezpečení prepisu“ listov participoval František Petruška.

Samotné pastierske a apoštolské listy pre Slovákov z 19. storočia sú radené v ďalšej časti publikácie (s. 15 – 182). Editor ich označil ako diplomatár (s. 14). Za číslom dokumentu je uvedený autor listu, miesto vydania pôvodného textu a dátum vydania originálu, stručný regest, zdroj – kde bolo nájdené publikované znenie, samotný autentický text listu (verný prepis vrátane pravopisných či technických chýb a nepresností). Ak mal ten-ktorý list vlastný poznámkový aparát (napr. odkaz na citovanie Svätého písma, cirkevných otcov a i.) bol v texte prepisu ponechaný a editor ho zaradil na konci týchto listov.

Z výskumu P. Zubka napríklad vyplýva, že najviac pastierskych listov v slovenskom jazyku bolo vydaných v Ostrihomskej arcidiecéze a v Košickom biskupstve. Výskum bol realizovaný vo viacerých inštitúciách. Uverejnené listy sa zachovali v inštitúciách – Arcibiskupský archív v Košiciach (fondy Farnosť Plavnica; Košické biskupstvo), Diecézny archív v Nitre (fond Circulares). Listy našiel vydané aj samostatne v starých tlačiach, čo rovnako pri zdrojoch – prameňoch korektne uvádza.

Publikáciu možno považovať za prínosnú. Umožňuje ďalší výskum, najmä jazykový, keďže práve pramene – uvedené pastierske listy uhorských biskupov a apoštolské listy pápežov v slovenskom jazyku (v počte 34) neboli doteraz knižne publikované.

Marcela Domenová